

Her Ses/Harf İçin zel Uygulamalı

İLK OKUMA ve YAZMA ÖĞRETİMİ EL KİTABI

Prof. Dr. Muhammet BAŞTUĞ
Gonca DEMİRTAŞ ŞENEL

Güncel Türkçe Dersi ğretim Programı'na
Uygundur.

7. Baskı

Prof. Dr. Muhammet BAŞTUĞ - Gonca DEMİRTAŞ ŞENEL

**Her Ses/Harf İçin Özel Uygulamalı
İLK OKUMA VE YAZMA ÖĞRETİMİ EL KİTABI**

ISBN 978-605-318-554-3

DOI 10.14527/9786053185543

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2021, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. A.Ş. ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik, kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayinevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayinevi**dir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye’de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000’in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

1. Baskı: Ekim 2016, Ankara

7. Baskı: Eylül 2021, Ankara

Yayın-Proje: Nisanur Uzunlu
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler - Ankara
(0312 341 36 67)

Yayıncı Sertifika No: 36306
Matbaa Sertifika No: 25931

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33 Yenimahalle/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

*Şüphesiz okuma-yazma öğretmek de öğrenmek de zor bir iştir.
Ancak her çocuk okuma-yazmayı öğrenir.
Sabredin ve fırsat verin.*

M. Baştuğ

ÖN SÖZ

Bireylere etkili okuma-yazma becerisi kazandırmak, planlı ve sistematik bir süreci gerektirir. Bunun için okuma-yazma öğretimi yapacak sınıf öğretmeni adayları ve sınıf öğretmenleri, ilk okuma ve yazma öğretim sürecini bilmeli ve bildiklerini etkili bir şekilde uygulayabilmelidir. Ancak sınıf öğretmeni adayları ve henüz birinci sınıf deneyimi yaşamamış öğretmenler ilk okuma-yazma öğretiminin özellikle uygulama basamaklarında zaman zaman sorun yaşamaktadır. Bu amaçla hazırlanan İlk Okuma-Yazma Öğretimi El Kitabı, sınıf öğretmeni adayları ve sınıf öğretmenlerinin Türkçe Dersi (1-8. Sınıflar) Programına uygun olarak ilk okuma yazma öğretim sürecini öğrenmeleri ve adım adım uygulayabilmelerine yöneliktir. Bu amaçla her ses/harf için ilk okuma yazma öğretiminin aşamaları örneklerle uygun-lamalı olarak hazırlanmıştır.

Bu kitapta sınıf öğretmeni adayları ve sınıf öğretmenleri için aşağıdaki konu başlıklarına yer verilmiştir:

- İlkokul programlarında ilk okuma yazma öğretimi
- Geçmişten günümüze ilk okuma yazma öğretiminde kullanılan başlıca yöntem ve teknikler
- Ses Esaslı İlk Okuma Yazma Öğretiminin aşamaları ve öğretim süreci
- Türkçe Dersi (1-8. Sınıflar) Programına uygun olarak her sesin/harfin özel olarak nasıl öğretileceğine ilişkin bilgi ve uygulamalar
- Okuma güçlüklerinin giderilmesi ve akıcı okumanın kazandırılması için örnek uygulamalar
- Sınıf öğretmenlerinin ilk okuma yazma sürecinde dikkate alması gereken uyarı, pratik bilgi ve öneriler
- İlk okuma yazma öğretim sürecinde ölçme ve değerlendirme, takip edilecek çizelgeler
- İlk okuma yazma öğretim sürecinde materyal geliştirme örnekleri, ses/harf öğretimi için etkinlik örnekler.

Hazırlanan bu kitabın sınıf öğretmenlerinin mesleki gelişimlerine özellikle de okuma-yazma öğretim becerilerine katkı sağlaması beklenmektedir.

Kitabın hazırlanması aşamasında görüş ve önerilerini bizimle paylaşan Doç. Dr. Hüseyin ANILAN'a teşekkür ederiz. Ayrıca okuma yazma öğretimine ilişkin bilgi ve desteklerini esirgemeyen değerli hocamız Prof. Dr. Hayati AKYOL' a teşekkürü bir borç biliriz.

Prof. Dr. Muhammet BAŞTUĞ

ORCID No: 0000-0002-5949-6966

Gonca DEMİRTAŞ ŞENEL

Eylül, 2021

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM I

NEDEN OKUMA YAZMA ÖĞRETİMİ?	1
OKUMA YAZMA ÖĞRETİM SÜRECİNDE DİKKATE ALINMASI GEREKEN FAKTÖRLER	2
Takvim Yaşı.....	2
“Kayıt Zamanı ve Kayıt Yaşı”	2
Okul Olgunluğu	4
Aile ve Sosyal Çevre.....	5
Öğrenme Ortamı ve Süreci.....	6
İLK OKUMA VE YAZMA ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ	6
BİREŞİM YÖNTEMLERİ	7
Harf Tekniği.....	7
Ses Tekniği	8
Hece Tekniği	8
Ses Temelli Cümle Tekniği.....	9
ÇÖZÜMLEMEYE DAYALI YÖNTEMLER	9
Hikâye Tekniği.....	9
Cümle Tekniği	10
Kelime Tekniği.....	12
KARMA YÖNTEM	12

BÖLÜM II

ÖĞRETİM PROGRAMLARINDA İLK OKUMA YAZMA ÖĞRETİMİ	13
Cumhuriyet Öncesi Dönem.....	13
Cumhuriyet Dönemi.....	13
1924 İlkokul Programı	14
1926 İlkokul Programı	14
1936 İlkokul Programı	14
1948 İlkokul Programı	15
1968 İlkokul Programı	16
1981 İlkokul Programı	17
2005 İlköğretim Türkçe (1-5. Sınıflar) Programı	17
2015 Türkçe Dersi (1-8. Sınıflar) Öğretim Programı.....	18
2017 ve 2018 Türkçe Dersi (1-8. Sınıflar) Öğretim Programı	18

BÖLÜM III

SES ESASLI İLK OKUMA YAZMA ÖĞRETİMİ	19
İLK OKUMA YAZMAYA HAZIRLIK	23
Dinleme Eğitimi Çalışmaları.....	23
Parmak, El ve Kol Kaslarını Geliştirme Çalışmaları	23
Boyama ve Çizgi Çalışmaları.....	24
İLK OKUMA YAZMAYA BAŞLAMA VE İLERLEME.....	29
Sesi Hissetme, Tanıma ve Ayırt Etme.....	29
Harfi Okuma ve Yazma	29
Harflerden Heceler, Hecelerden Kelimeler, Kelimelerden	
Cümleler Oluşturma.....	31
Metin Okuma	33
BAĞIMSIZ OKUMA VE YAZMA	33
Noktalama Öğretimi.....	34
Rakamların Öğretimi	34

BÖLÜM IV**İLK OKUMA YAZMA ÖĞRETİMİNDE KULLANILABİLECEK ÖRNEK**

ETKİNLİKLER	37
HAYVANAT BAHÇESİ	38
TREN OYUNU	39
YİYECEK SEPETİ	40
HECE AĞACI	41
BAL PETEĞİ	42
SÖZCÜK MERDİVENİ	43
SÖZCÜK AVI	44
KELİME ÇUBUKLARI	45
HARFLİ YAP-BOZ.....	46
KELİME KUTUSU.....	47
KELİME TÜRETME.....	48
KİM? NEREDE? NE YAPIYOR?	49

BÖLÜM V

İLK OKUMA VE YAZMA ÖĞRETİMİNDE ÖLÇME-DEĞERLENDİRME	51
SINIF ÖĞRETMENLERİ İÇİN PRATİK İLK OKUMA VE	
YAZMA DEĞERLENDİRME ETKİNLİKLERİ.....	53

BÖLÜM VI

AKICI OKUMANIN KAZANDIRILMASI.....	61
Akıcı Okuma.....	61
Akıcı Okuma Neden Önemlidir?.....	62
AKICI OKUMAYI GELİŞTİRMEK İÇİN ÖĞRETMENLERE	
PRATİK ÖNERİ VE UYARILAR.....	63
AKICI OKUMAYI GELİŞTİRME YOLLARI.....	65
Tekrarlı Okuma	66
Eko Okuma (Yankılı Okuma).....	67
Okuyucu Tiyatrosu	68
Kelime Kutusu Tekniği	70
Paragrafın Önceden Dinlenmesi Tekniği.....	72
Eşli (İkili) Okuma.....	74
Koro Okuma	75
Nörolojik Etkileme Yöntemi	76
Yapılandırılmış Akıcı Okuma Yöntemi	78
Akıcılık-Amaçlı Okuma (Fluency-Oriented Reading Instruction).....	80
Akıcılığı Geliştirme Dersi	81
Çocuk Merkezli Okuma Müdahalesi.....	83

BÖLÜM VII

SINIF ÖĞRETMENLERİ İÇİN BAZI ÖNEMLİ NOKTALAR VE UYARILAR....	85
Birinci Sınıf Öğretmeni Olmak	85
Birinci Sınıf Öğretmenliği Baskısı	86
Okuma Yazma Öğretmede Aceleci Davranmak	87
Okuma Yazmayı Sevdirmek.....	87
Okula Başlamadan Okuma Yazmayı Öğrenmek.....	88
Öğrencilere Türkçeyi Etkili Kullanmayı Öğretmek	89
Bir Ders Saati Nasıl Geçmeli?	90
Diğer Dersler İhmal Edilmemelidir.....	92
Öğrenciyi Anlamak.....	92
Sınıfta Oturma Yerleri Nasıl Olmalı?.....	92
Birinci Sınıfta Devamsız Öğrenciler	93
Sınıf Duvarları ve Panoları.....	93
Bitişik Eğik Yazı Sorunları ve Çözümler	93
Ev Ödevleri/Ev Çalışması.....	95

BÖLÜM VIII**HARF HARF İLK OKUMA YAZMA ÖĞRETİMİ UYGULAMALARI 97****1. GRUP HARFLER VE ÖĞRETİM UYGULAMALARI 98**

" E-e " SESİNİN/HARFİNİN ÖĞRETİMİ 98

" L-l " SESİNİN/HARFİNİN ÖĞRETİMİ 105

" A-a " SESİNİN/HARFİNİN ÖĞRETİMİ 112

" K-k " SESİNİN/HARFİNİN ÖĞRETİMİ 119

" İ-i " SESİNİN/HARFİNİN ÖĞRETİMİ 127

" N-n " SESİNİN/HARFİNİN ÖĞRETİMİ 135

2. GRUP HARFLER VE ÖĞRETİM UYGULAMALARI 143

" O-o " SESİNİN/HARFİNİN ÖĞRETİMİ 143

" M-m " SESİNİN/HARFİNİN ÖĞRETİMİ 151

" U-u " SESİNİN/HARFİNİN ÖĞRETİMİ 159

" T-t " SESİNİN/HARFİNİN ÖĞRETİMİ 167

" Ü-ü " SESİNİN/HARFİNİN ÖĞRETİMİ 175

" Y-y " SESİNİN/HARFİNİN ÖĞRETİMİ 183

3. GRUP HARFLER VE ÖĞRETİM UYGULAMALARI 192

" Ö-ö " SESİNİN/HARFİNİN ÖĞRETİMİ 192

" R-r " SESİNİN/HARFİNİN ÖĞRETİMİ 200

" İ-i " SESİNİN/HARFİNİN ÖĞRETİMİ 209

" D-d " SESİNİN/HARFİNİN ÖĞRETİMİ 218

" S-s " SESİNİN/HARFİNİN ÖĞRETİMİ 228

" B-b " SESİNİN/HARFİNİN ÖĞRETİMİ 236

4. GRUP HARFLER VE ÖĞRETİM UYGULAMALARI 246

" Z-z " SESİNİN/HARFİNİN ÖĞRETİMİ 246

" Ç-ç " SESİNİN/HARFİNİN ÖĞRETİMİ 256

" G-g " SESİNİN/HARFİNİN ÖĞRETİMİ 266

" Ş-ş " SESİNİN/HARFİNİN ÖĞRETİMİ 275

" C-c " SESİNİN/HARFİNİN ÖĞRETİMİ 285

" P-p " SESİNİN/HARFİNİN ÖĞRETİMİ 295

5. GRUP HARFLER VE ÖĞRETİM UYGULAMALARI 305

" H-h " SESİNİN/HARFİNİN ÖĞRETİMİ 305

" V-v " SESİNİN/HARFİNİN ÖĞRETİMİ 315

" Ğ-ğ " SESİNİN/HARFİNİN ÖĞRETİMİ	324
" F-f " SESİNİN/HARFİNİN ÖĞRETİMİ	333
" J-j " SESİNİN/HARFİNİN ÖĞRETİMİ	343

BÖLÜM IX

BİRLEŞİK (BİTİŞİK) EĞİK YAZI ÖĞRETİMİ	351
--	------------

KAYNAKÇA	367
----------------	-----

1. BÖLÜM

Neden Okuma Yazma Öğretimi?

Her geçen gün bilgidaki hızlı artış ve dönüşüm, eğitimin birey açısından önemini daha da artırmaktadır. Birey çok sayıda bilgiyi okumak, onu yazmak ve kullanmak durumundadır. Diğer taraftan okuma ve yazma bireyin hem okul içinde hem de okul dışı faaliyetlerde, günlük yaşamında en sık kullandığı becerilerdendir.

Okuma ve yazma sadece Türkçe dersleri için değil Matematik, Sosyal Bilgiler, Fen Bilimleri gibi diğer derslerin de temelini oluşturur. Çünkü her türlü ders içeriği okunmayı ve yazmayı gerektirir. Birey okuma yoluyla yazılı ve görsel metinlerdeki yeni bilgileri öğrenir, zihninde yeniden anlamlandırır. Aynı şekilde yazma bir taraftan duygu ve düşüncelerin yazılı olarak ifade edilmesine yardımcı olurken diğer taraftan yazma yoluyla yeni bilgiler öğrenilmektedir. Bu anlamda okuma ve yazmanın bireyin öğrenme sürecinde kullandığı temel becerilerden olduğunu söylemek yanlış olmaz. Bütün bu süreçler işlevsel bir okuryazarlığı; işlevsel bir okuryazarlığın kazanılması ise başlangıç düzeyinden itibaren nitelikli bir okuma yazma öğretimini gerektirmektedir.

Okuma yazma eğitimi, bireyin eğitiminin temeli ve en kritik dönemlerinden biridir. Bireylerin birinci sınıfta aldıkları okuma yazma eğitiminin kalitesi ve etkililiği öğrencilerin gelecekteki başarılarını etkilemektedir (Herbers ve diğerleri, 2012). Cunningham ve Stanovich'e (1997) göre öğrencilerin birinci sınıftaki okuma başarıları ve okumaya geçme durumu, onların yıllar sonraki okuma başarılarını önemli derecede etkilemektedir. Diğer taraftan yaşamın ilk yıllarında gelişen okuryazarlık becerisinin okul başarılarıyla, duygusal ve sosyal iyi olmayla yüksek derecede ilişkili olduğu vurgulanmaktadır (Strickland ve Riley-Ayers, 2006). Bu araştırmalar, bireylere planlı eğitimin ilk yıllarında kazandırılmaya çalışılan okuma yazma becerisinin önemini desteklemektedir. Kuşkusuz ki öğretim programları açısından da bu becerinin kazandırılması ayrı bir önem taşımaktadır. Çünkü bireylerin programdaki pek çok bilgi ve beceriyi kazanması da onların nitelikli bir okuma yazma becerisi kazanmasına bağlıdır. Bütün derslerde okuma ve yazma becerisini kullanmaya ihtiyaç vardır.

Sonuç olarak geçmişte olduğu gibi günümüzde de nitelikli okuma yazma becerisi kazanmanın önemi tartışılmazdır. Ancak nitelikli bir okuma ve yazma öğretimi rastgele değil; planlı ve bilinçli bir süreci gerektirir. Bunun için ilk okuma yazma öğretimi ile ilgili tüm değişkenlerin bilinmesi ve buna göre sürecin işletilmesi gerekir.

OKUMA YAZMA ÖĞRETİM SÜRECİNDE DİKKATE ALINMASI GEREKEN FAKTÖRLER

Okuma ve yazma öğretim sürecinin niteliğini etkileyen pek çok değişken vardır. Bunların bazıları öğrenci ile ilgili (takvim yaşı, okul olgunluğu, zeka vb.) bazıları öğrencinin içinde yaşadığı aile, sosyal çevre vb. ile ilgili, bazıları ise öğretim süreci (yöntem, öğrenme ortamları, materyal, öğretmen vb.) ile ilgili olabilmektedir.

Takvim Yaşı

Okula başlama yaşı ile ilgili dünyada farklı uygulamalar bulunmaktadır. Dünya Bankası 2014 yılı verilerine göre okula başlama yaşı 26 ülkede 5; 147 ülkede 6 ve 35 ülkede 7'dir. Gelişmiş ülkelere bakıldığında Birleşik Krallık ve Avusturalya'da okula başlama yaşı 5; Almanya, Belçika, İtalya, Fransa, Hollanda, İsrail, Japonya ve Çin 6; İsviçre, İsveç ve Finlandiya'da 7'dir. Bu verilere göre dünya genelinde ülkeler çocukları, çoğunlukla 6 yaşında okula başlatmaktadır. Ülkemizde okula başlama yaşı ile ilgili alt sınır olmasına rağmen bu süre oldukça esnek bırakılmıştır. Öğrenci, 5 yaşını doldurduktan sonra veli isteğine göre okula başlayabilmektedir. Bununla ilgili ayrıntılı kurallar ve uygulamalar Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yönetmelikle belirlenmiştir.

Okula kayıt zamanı ve kayıt yaşı, 26 Temmuz 2014 tarih ve 29072 sayılı Resmi Gazete ile yayınlanan Milli Eğitim Bakanlığının Okul Öncesi Eğitim ve ilköğretim Kurumları Yönetmeliği ile belirlenmiştir. Buna göre:

“Kayıt Zamanı ve Kayıt Yaşı”

MADDE 11 – Okul öncesi eğitim ve ilköğretim kurumlarında yeni kayıtlar, temmuz ayının ilk iş gününde başlar. Kayıt işlemi, 25/4/2006 tarihli ve 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu hükümlerince oluşturulan ulusal adres veri tabanındaki yerleşim yeri adres bilgileri esas alınarak, e-Okul sistemi üzerinden yapılır. Kayıt işlemleri sırasında veliden herhangi bir belge talep edilmez.

(6) İlkokula kayıt:

a) İlkokulların birinci sınıfına, kayıtların yapıldığı yılın eylül ayı sonu itibarıyla 69 ayını dolduran çocukların kaydı yapılır. Ayrıca 66, 67 ve 68 aylık çocuklardan velisinin yazılı isteği bulunanlar da ilkokul birinci sınıfa kaydedilir.

b) Okul müdürlükleri, yaşça kayıt hakkını elde eden çocuklardan 69, 70 ve 71 aylık olanları velisinin yazılı talebi bulunması halinde okul öncesi eğitime yönlendirir veya kayıtlarını bir yıl erteler.

c) Nüfusa gerçek yaşından büyük veya küçük yazılmış olanların yaşlarının düzeltilmesi okul yönetimince velilerinden istenir. Bu öğrencilerden velisi üç ay içinde girişimde bulunmadığı veya bu işleri yapmadığı takdirde gereği yapılmak üzere il/ilçe millî eğitim müdürlüğüne bildirilir.

ç) Mecburi ilköğretim çağında olup herhangi bir sebeple okula kaydı yapılmamış okuma yazma bilmeyen çocukların kayıtları birinci sınıfa yapılır."

Bu yönetmelik çerçevesinde 2020-2021 Eğitim-Öğretim yılı için okula kayıt yaşına ilişkin tablo aşağıda verilmiştir.

2020-2021 EĞİTİM ÖĞRETİM YILI İÇİN 1. SINIFA KAYIT İÇİN AY VE YAŞ DAĞILIMI			
Öğrencinin Doğduğu Ay	Öğrencinin Doğum Yılı	30 Eylül İtibariyle Kaç Aylık Olacağı	Kayıt Yaptırma Durumu
AĞUSTOS	2014	73 Aylık ve Üzeri	Kayıt yaptırmak zorunludur. Hiçbir şekilde erteleme olmaz.
EYLÜL	2014	72	
EKİM	2014	71	Kayıt yaptırmak zorunludur, veli dilekçesiyle kayıt ertelenebilir.
KASIM	2014	70	
ARALIK	2014	69	
OCAK	2015	68	Kayıt yaptırmak zorunlu değildir, veli dilekçesiyle 1. Sınıfa kayıt yaptırabilir.
ŞUBAT	2015	67	
MART	2015	66	

Okula başlamada bakanlık tarafından belirlenmiş bir yaş aralığı olmasına rağmen, sadece yaşa bağlı olarak çocuğu okula almak yeterli değildir. Okula kayıt için, çocuğun okula hazır olmasına, diğer deyişle okul olgunluğuna bakılmalıdır.